

13. april 2023

Innspill til Straffelovrådets utredning: NOU 2022: 21 – Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten

Nasjonalt SRHR-nettverk takker for mulighet til å bidra med innspill til NOU 2022: 21.

Om Nasjonalt SRHR-nettverk

Nasjonalt SRHR-nettverk ble etablert 8. desember 2016. Målet med nettverket er å samle aktører som jobber innenfor feltet, for å sikre samarbeid mot et felles mål hvor alle i Norge får oppfylt sine seksuelle og reproduktive rettigheter og hvor alle har best mulig seksuell og reproduktiv helse, uavhengig av alder, kjønn, status, geografi eller lignende.

Vi jobber for følgende [tre politiske kjernepunkt](#):

- Likestille seksuell helse med fysisk og psykisk helse, med vekt på positiv seksualitet
- Øke kompetansen om seksuell helse, kjønn og seksualitet
- Bedre tilbudet og rettigheter for utsatte grupper

Nettverkets mandat er tilgjengelig på www.srhr.no.

Innspill fra medlemmer av Nasjonalt SRHR-nettverk

Under følger innspill fra våre medlemmer:

Helsestasjon for kjønn og seksualitet mener:

Vi er glade for at det er gjort et grundig arbeid i gjennomgangen av straffeloven og vernet om den seksuelle selvbestemmelsesretten.

Vi støtter en Ja er et ja modell hvor premisset er at personen må uttrykke en vilje til en seksuell handling, med vekt på et samtykke for at det skal bli en reell samtykkelov.

Som det står nå, er man seksuelt tilgjengelig inntil man sier nei. Vi mener det er helt sentralt at man må være seksuelt utilgjengelig inntil det foreligger et ja.

Når vi vet at 70 % av de som har opplevd seksuelle overgrep går i frys i øyeblikket, vil ikke dagens forslag ivareta disse individene, fordi forslag krever at samtykket må være uttrykt i ord eller handling. Dersom motviljen ikke er uttrykt, vil det da ikke være kategorisert som voldtekt, hvilket er problematisk.

Vi registrerer at strafferådsutvalget argumenterer med at det å gå i frys allerede er ivaretatt av §291. punkt b: hvor man er ute av stand til å motsette seg handlingen. Rettspraksis i dag er et bevis på at dette ikke holder. Punktet er mer knyttet til om du er sterkt beruset, sover, bevisstløs eller funksjonsnedsatt i en eller annen grad. Når du går i frys, kan det leses som passivt samtykke.

Vi stiller spørsmålstegn til tematikken knyttet til passivitet da det ikke sier noe om det er et samtykke eller ikke tilstede. Kommunikasjon mellom de som har sex er en av de viktigste faktorene for et godt seksualliv, og vi lurer da på hvordan noen som er passive kan være samtykkende eller ikke i en slik aktivitet.

Det bør være mangel på samtykke som definerer en voldtekt.

Unge funksjonshemmede mener:

Unge funksjonshemmede ønsker med denne uttalelsen å løfte utfordringer med utvalgets lovforslag med tanke på seksualitetsutvikling, utforskning og uttrykk av egen seksualitet for unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. I utredningen har utvalget fokusert på funksjonshemmedes rettigheter med tanke på utviklingshemmede og personer med psykisk sykdom. Utvalget har oversett betydningen for mennesker med nedsatt funksjonsevne og kroniske sykdommer som ikke faller under gruppen "utviklingshemmet" eller "psykisk sykdom".

En utfordring vi særlig ønsker å trekke frem knytter seg til bruk av brukerstyrt personlig assistanse (BPA) for unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer i kombinasjon med strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten. Flere unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer er BPA et verktøy til å leve frie og selvstendig liv, dette innfris dog ikke fullstendig i dag. Blant annet hindres dette av juridiske barrierer ved bruk av BPA og retten til å utforske eget seksualliv.

CRPD og Barnekonvensjonen

FNs barnekonvensjons artikkel 23 sier i første ledd at «[p]artene anerkjenner at et barn som er psykisk eller fysisk utviklingshemmet, bør ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til barnets aktive deltakelse i samfunnet.» Ifølge barnekomiteens uttalelse general comment no 4 har barn med funksjonsnedsettelse lik rett til den høyeste oppnåelige standarden for helse. Dette inkluderer også seksuell helse. Videre påpeker komiteen at det er viktig å fjerne barrierer som hindrer disse barna i å realisere sine rettigheter, og spesielt at det må legges vekt på deres seksuelle behov og rettigheter. Barn med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer har samme rett til å utforske egen seksualitet som andre barn. Derfor kan det ikke være rettslige hindre for funksjonshemmedes barns seksualitet. Det er en plikt for staten å sikre at funksjonshemmede barn får tilgang til tjenester og ressurser for å utvikle egen seksualitet på en sunn og trygg måte.

I konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) artikkel 25 forplikter staten seg til å tilby funksjonshemmede helsetjenester kostnadsfritt eller til en overkommelig pris. Disse tjenestene skal dekke det samme spekteret og holde den samme kvalitet og standard som tilbys andre. Dette gjelder også med hensyn til seksuell og reproduktiv helse.

Det er avgjørende at funksjonshemmede har et rettslig handlingsrom til å utøve og utleve egen seksualitet, så lenge dette skjer i samtykkende og avklarte forhold. For noen vil dette innebære at assistenten legger til rette og bistår. Assistent må selvsagt samtykke, bli gitt grundig opplæring og følge en særlig utformet rutine, for å kunne tilrettelegge ved utlevelse av egen seksualitet. Det er likevel noen juridiske implikasjoner som må sikres. Vi oppfordrer utvalget til å utarbeide et lovverk som åpner opp for at assistenter skal kunne tilrettelegge for at barn, ungdom og voksne med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer får dekket sine seksuelle behov og rettigheter. Unge funksjonshemmede tar ikke stilling til kjøp av seksuelle tjenester fra sexarbeidere. Denne uttalelsen henvender seg kun til utfordringer som finnes knyttet til å motta tilrettelegging og bistand til onani og seksualitetsutøvelse fra BPA assistenter. Dette for å sikre at funksjonshemmede i Norge har mulighet til å få innfridd sine menneskerettigheter.

Masturbasjon for barn under 15 år

Ifølge WHO og barnekomiteen er seksualitet noe som naturlig kommer i ungdommen, og masturbasjon er en naturlig del av det å være menneske. De fleste begynner med dette før de fyller 15 år. Tidspunktet vil variere, men vil følge en hormonell og naturlig utvikling. Dette gjelder også unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. Unge funksjonshemmede er bekymret for at lovforslaget kan skape utfordringer knyttet til masturbasjon og å utforske egen kropp for unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer som har store assistansebehov.

Grunnlovens § 104 krever vern av barns utvikling, noe som også inkluderer deres seksualitet. Vi mener dette bør inkludere retten til å utforske egen kropp og seksualitet på en sunn og trygg måte. For enkelte barn med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer er dette umulig uten assistanse og hjelpemidler. For å motvirke utvikling av skam, samt sikre utlevelse av egen seksualitet må lovverket legge til rette for at barn med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer under 15 år får assistanse til masturbasjon på en sunn og trygg måte. Dette kan for eksempel være gjennom opplæring og veiledning av assistenter, tilrettelegging av omgivelser, og eventuelt utvikling av teknologiske løsninger som gjør det mulig for barnet å utforske egen kropp og seksualitet på en trygg måte. Barn uten mulighet til utvikling og barn som gjennom livet er påført skam over egen seksualitet, får ofte store psykiske plager og lave seksuelle selvbilder også senere i livet.

Seksuelle relasjoner mellom unge under 18 år

Lovforslaget kan skape utfordringer for unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommers mulighet til å utøve sin rett til seksuell omgang, spesielt gjelder dette ungdommer som er avhengig av assistenter i sin hverdag. Voksne assistenter som legger til rette for seksuell omgang mellom samtykkende ungdommer over seksuelle lavalder, kan risikere å bli straffet i henhold til både gjeldende lovbestemmelser og lovforslagets bestemmelser. Dette kan ha store konsekvenser for både assistenten og ungdommen.

Det er problematisk at assistenter som legger til rette for sunn og trygg seksuell omgang mellom samtykkende ungdommer, kan risikere å bli straffet for dette. Dette kan føre til at ungdommer med funksjonsnedsettelse blir fratatt sin rett til å utøve sin seksualitet på lik linje med andre ungdommer. Det er derfor viktig å finne løsninger som gjør det mulig for assistenter å legge til rette for sunn og trygg seksuell omgang mellom samtykkende ungdommer uten at dette fører til straffeforfølgelse.

PolyNorge mener:

PolyNorge ønsker å uttrykke vår støtte til NOU 2022: 21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten. Som en tilhenger av et positivt syn på kropp og seksualitet, mener PolyNorge at den seksuelle selvbestemmelsesretten er en grunnleggende rettighet som må beskyttes av loven.

PolyNorge støtter forslaget om å endre straffeloven kapittel 26 for å inkludere et krav om samtykke for å definere hva som utgjør seksuell handling. PolyNorge mener også at det er viktig å anerkjenne dynamisk samtykke, og at dette bør inkluderes i lovgivningen. Ved å ta hensyn til dynamisk samtykke, vil loven bedre kunne beskytte den seksuelle selvbestemmelsesretten og sikre at seksuelle relasjoner skjer på en trygg og respektfull måte.

PolyNorge mener også at det er viktig å utvide straffebestemmelsene for seksuelle handlinger til å omfatte alle former for seksuell aktivitet, inkludert digital seksuell trakassering og grooming. Det er viktig at loven tar høyde for den økende bruken av teknologi og internett i seksuell trakassering, og sikrer at ofrene for denne type overgrep har rettferdig beskyttelse under loven.

For å få til kulturendring er likevel straff ikke det viktigste; kommunikasjon og innsjekk og hvordan forsikre seg om den andres fortsatte samtykke bør være del av i seksualundervisning i skolen. Her har man mye å lære av swingers- og fetisjmiljøene som har dynamisk samtykke med innsjekk mellom partene som en naturlig del av kulturen.

Til slutt vil PolyNorge påpeke viktigheten av å tilby støtte og hjelp til ofre for seksuelle overgrep. PolyNorge mener at det er viktig å ha et godt tilbud av hjelpetiltak, som krisesentre og psykologisk hjelp, for ofrene for å sikre at de får den støtten de trenger for å komme seg gjennom traumet.

Sex og samfunn mener:

Endringer i voldtektsbestemmelsen

Sex og samfunn mener forslaget fra Straffelovrådet ikke er tilstrekkelig og ønsker at definisjonen av hva en voldtekt er må endres, og legges tettere til «ja betyr ja»-modell og standarden som Istanbulkonvensjonen setter. Vi mener at flere tilfeller av voldtekt må omfattes av straffelovens voldtektsbestemmelse, både for at Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser, men også for å gi best mulig vern til den

som utsettes for en voldtekt. Vi er bekymret for at forslaget ikke vil endre den grunnleggende forståelsen om at all seksuell omgang uten samtykke er straffbart. Vi mener at dersom en ny straffelov skal ha til hensikt å styrke den seksuelle selvbestemmelsen kan dette kun gjøres ved å legge til grunn at alle involverte parter i en seksuell samhandling må samtykke og at fraværet av et slikt samtykke er å regne som voldtekt. Kun med frivillighet som utgangspunkt kan vi sikre at selvbestemmelsen ivaretas. Det er derfor problematisk at rådet ikke ser at ulike maktaspekter spiller inn i en seksuell samhandling og at det for mange ikke heller oppleves som et valg når de forholder seg passive til en handling de ikke ønsker.

Unge vi møter kan fortelle om press fra partner, frykt for å bli avvist, frykt for å såre den andres følelser, skam knyttet til manglende lyst eller prestasjon, men også at de er redde for at det å motsette seg handlingen kan føre til vold. Til tross for at Straffelovrådet inkluderer flere ulike måter å vise motvilje på "gjennom ord eller handling", forutsetter de likevel at den parten som ikke ønsker å delta må uttrykke dette for at forholdet skal være straffbart. Sex og samfunn er bekymret for at dette kan føre til at flere personer som har vært utsatt for seksuell omgang uten samtykke ikke vil være beskyttet i lovverket slik det foreslås. Vi er særlig bekymret for at barn og unge vil få et svekket rettsvern i disse tilfellene.

Seksuell lavalder

Våre vurderinger er at å senke den seksuelle lavalderen vil føre til at flere barn som ikke er modne eller kompetente til å kunne samtykke vil anses samtykkekompetent av loven. Argumentet om at barn skal få styrket råderett over egen seksualitet er viktig, men likevel mener vi at dette må handle om seksuell utforskning sammen med andre som er jevnbyrdige i alder og utvikling. Slik vi ser det er barnets seksuelle selvråderett ivaretatt i endringsforslaget og den seksuelle lavalderen vil da virke for å beskytte barn mot voksnes seksualitet. Sex og samfunn vil fraråde å senke den seksuelle lavalderen på nåværende tidspunkt.

Seksuallovbrudd mot barn under seksuell lavalder

Sex og samfunn er skeptiske til Straffelovrådets gradering av seksuell berøring av barn (slik beskrevet i 30.3.3) i «ordinær» og «grov» seksuell berøring, ut fra hvor på kroppen den seksuelle berøringen skjer.

Sex og samfunn er bekymret for at Straffelovrådets forslag om å ikke videreføre § 299 som sikrer at seksuell omgang med barn under 14 år straffes som voldtekt og foreslår at paragrafen videreføres.

Sex og samfunn vil også vise til [eget skriftlig innspill](#), samt innspill sendt fra Samtykkealliansen.

OsloMet – storbyuniversitetet mener:

Rettsvern for eldre er lite berørt. Eldre burde nevnes i forbindelse med begrepet sårbare grupper da de også trenger beskyttes mot utnyttning. Eldre utsettes også for krenkelser, beføling av kjønnsorganer, seksuelle handlinger mot sin vilje og seksuelle overgrep, både i eget hjem og institusjoner. De tillates også i liten grad å ha rett til et seksualliv, til å masturbere eller ha hjelpe midler for seksuallivet i institusjoner.

26.5.2. kommentar

Det er bra at «gjerningspersonene fremgangsmåte med hensyn til å utnytte fornærmedes sårbarhet" vektlegges. Personer med kognitive svekkelser /nedsatte forutsetninger kan gi samtykke til situasjoner de ikke forstår rekkevidden av. Blant annet kan språk og språkforståelse være viktig å avklare for å vurdere personens selvbestemmelsesrett. Et eksempel er en kvinne som har tydelige skader etter hardhendt SM sex hvor partner påstår at kvinnen har samtykket til dette. Fagpersoner kan mene at kvinnen ønsket sex, men ikke kunne vurdere hva hardhendt SM sex innebar, fordi hun ikke hadde begreper om dette i forkant. I en slik sak må gjerningspersonens fremgangsmåte kunne vurderes strafferettslig.

Generelt er det betenkelig at bekreftet diagnose psykisk utviklingshemming (ICD kode F 70-79) ofte er det som definerer muligheten for etterforskning, vitneavhør og strafferettslig oppfølging etter seksuelle overgrep. Det er mange som av ulike grunner ikke har fått diagnosen, eller som skårer noen IQ poeng over 70, og dermed ikke får diagnosen. For denne gruppen er det antagelig like vanskelig å forstå sosioseksuelle atferder og regler for seksuelle handlinger, inkludert samtykke, som for de med diagnosen psykisk utviklingshemming. Rettsikkerheten for denne gruppen er lav.